

Læreren skal danne relationer i verdensklasse

Af Casper Rongsted og Rasmus Schiellerup, læringskonsulenter og ledere af projektet „Verdens bedste danske skole“

Det danske skolevæsen er i disse år udsat for et bombardement af tests, som skal ruste os til den internationale konkurrence. Det går ud over lærernes relationsarbejde, og vi er i færd med at nedskyde et unikt dannelsessyn, der stammer helt tilbage fra Søren Kierkegaard. Hvad værre er: det kolliderer med al nyere forskning, der betoner vigtigheden af lærer/elevrelationen for et højt fagligt udbytte.

Danske lærere er i særklasse, når det gælder at danne relationer til eleverne og styrke deres selvværd og autonomi. Og valid forskning understøtter relationsdannelsen som en vigtig forudsætning for børns indlæringsevne, faglige udbytte og skoleglæde. Men forsimplede tests stjæler tid og fokus fra lærernes relationsarbejde og risikerer at ødelægge det dannelsessyn, der er selve kernen i vores skolevæsen.

Vi oplever i vores arbejde, hvor vi møder lærere i hele landet, at det indædte fokus på testresultater bringer relationsdannelsen i overhængende fare. Lærerne presses til at fokusere på at skabe en undervisning, der leverer gode testresultater – i stedet for at knytte bånd til eleverne. For hvordan skal de nå det? Der er simpelthen mindre og mindre tid til det, selv om lærerne gerne vil.

Tests er udmærkede, men ...

Der er i løbet af de seneste femten år kommet et stadigt stigende fokus på tests, målinger og kontrol. Helt i tråd med konkurrencestatsmentaliteten. Danmark er i konkurrence med alle andre stater, og derfor skal vi regulere og rammestyre langt strengere end tidligere.

Som den danske professor Preben Melander, direktør for Center for Virksomhedsudvikling og Ledelse på CBS, udtrykker det:

„Konkurrencestaten har sat dagsordenen for vores fremtidsvisioner. Borgerne skal målrettes, trænes og styres ud fra statens politiske og økonomiske ambitioner. Borgerne skal organiseres og institutionaliseres til, at staten kan leve op til det globale konkurrencesamfunds økonomiske spilleregler. Hvis vi åbenbart ikke underkaster os dette regime, kommer vores materielle velstand og velfærd ifølge systemets eksperter i alvorlig fare. Derfor indfører vi en statsstyret skole, hvor vore børns liv, udvikling og karriere sættes i system. Heldagsskolen, undervisningsplaner, evalueringssystemer, benchmarkingkontrol (PISA-tests) og så videre skal sikre, at statens krav er under kontrol. Staten er blevet ejer af menneskers liv, frihed og tankesæt. Hele vores kultur og dannelsesliv er blevet koloniseret ud fra statens økonomiske politik.“¹

Det handler altså om tal, målinger og statistik, når konkurrencestaten laver skole. Undervisningen skal bygge på tests. Det skriver Undervisningsministeriet også meget klart i skolereformens aftaletekst: „Målene

for elevernes faglige udvikling vil blive opgjort på baggrund af elevernes resultater i de nationale test.²

Testene giver både lærere, elever og forældre indblik i børns og unges standpunkt i de forskellige fag, og politikerne får et enkelt, overskueligt værktøj, der indikerer det samlede faglige niveau i det danske skolevæsen, og som også kan anvendes til internationale sammenligninger.

Ideen med at teste er der ikke noget galt med. Men det åbenlyse problem er, at de nuværende tests kun giver et overfladisk billede af virkeligheden; det er forenklede tests, der udelukkende tester elevernes standpunkt den pågældende dag. Virkeligheden er naturligvis langt mere avanceret og nuanceret og derfor mere kompliceret at måle.

i DET TESTER DE NATIONALE TESTS

Eleverne i folkeskolen skal igennem deres skoletid gennemføre ti obligatoriske nationale tests inden for forskellige fag. Eleverne testes i matematik, læsning (dansk), fysik/kemi, biologi, geografi, dansk som andetsprog og engelsk, og testenens funktion er først og fremmest at vurdere elevernes faglige niveau inden for hvert af de områder, som testes.

Et eksempel på en opgave i 2. klasse fra den nationale test i 2014, der klassificeres som en middelsvær tekst (sværhedsgrad 37):

„Istanbul har en betragtelig befolkning af kurdere, der stammer fra det sydøstlige Tyrkiet. De anerkendes ikke officielt som minoritet, og man indsamler ikke data om, hvor mange de er.

Opgave: Giv teksten en overskrift.“

Kilder: Undervisningsministeriets hjemmeside. Politiken, 02.12.2014, „Den nationale test i dansk er den rene slagtebænk for børn“, debatindlæg af Anne Madsen, dansklærer.

Tre vigtige lærerkompetencer

Test af elevernes faglige niveau skal ligeledes sige noget om, hvor godt lærerne gør deres arbejde; om de formår at putte tilstrækkelig viden ind i børnenes hoveder. Grundlaget er en forståelse af ordet lærerfaglighed som underviserens evne til at videreformidle forskellige skolefags indhold.

Beklageligvis finder man ingen forskning, der entydigt understøtter denne forenklede tankegang. Tværtimod. Læringsvidenskaben viser et langt mere nuanceret billede af, hvad en lærer skal kunne i dagens skoler. Det handler blandt andet om relationer. Det er derfor på tide, at vi trækker de videnskabelige resultater frem, der rent faktisk findes på læringsområdet. Både i vores forståelse af lærerens rolle og elevernes udbytte. Udgangspunktet må nødvendigvis altid være, hvordan børnene bedst lærer noget, og det kan dygtige forskere fortælle os en hel del om. De siger blandt andet, at lærerne skal bruge en del af deres arbejdstid på at danne relationer til eleverne for at øge deres faglige og menneskelige udvikling.

I 2008 udgav Dansk Clearinghouse på Aarhus Universitet den hidtil mest omfattende undersøgelse af forskning på grundskoleområdet. Professor Sven Erik Nordenbo ledte et forskerteam, der sammensatte et review af national og international forskning i læring: *Lærerkompetencer i førskole og skole*. Forskerteamet fandt frem til, at læreren skal besidde tre grundlæggende kompetencer:

- *Didaktisk kompetence*, altså evnen til at undervise.
- *Reguleringskompetence*, der er evnen til at styre begivenhederne i undervisningen på en god måde.
- *Relationskompetence*, læreren skal kunne knytte bånd til hver enkelt elev.

„Lærerens positive sociale interaktion med eleverne har baggrund i en væsentlig relationskompetence, der kan øge indlæring. Denne lærer udviser elevstøttende ledelse med elevaktivering og elevmotivering, hvor eleven har mulighed for at opøve selvstyring, og hvor der tages hensyn til forskellige elevforudsætninger. Dette øger både det faglige udbytte som ikkefagligt læringsudbytte i form af for eksempel større motivation og autonomi. Det gode forhold mellem lærer og elev er baseret på, at læreren udviser respekt, tolerance, empati og interesse for eleverne. Synet på eleverne er præget af, at alle har potentiale for at lære, og at hver elev har sin individuelle måde at lære på, som læreren skal respektere,“ hedder det i rapporten.³

Man øger altså det faglige udbytte, når læreren danner relationer til sine elever. Man øger kendskabet til elevernes faglige niveau, finder ud af, hvor man skal sætte ind, og hvor man skal lade eleverne overtage styrin-

CASE: UGENTLIG VURDERING AF BÅDE RELATIONER OG FAGLIGT NIVEAU

En lærer på en skole i Valby i udkanten af København fortalte os om sin måde at danne faglige og menneskelige relationer til sine elever, og han viste, hvordan han ugentligt følger op på elevernes faglige niveau i dansk samt deres sociale relationer og trivsel.

Der er tre indgangsvinkler i metoden:

- 1) Hver fredag skriver børnene en såkaldt vurdering. Her beskriver de, hvad der er gået godt fagligt og socialt i løbet af deres skoleuge. Læreren kommenterer så skriftligt på det, som eleverne hver især har skrevet.
- 2) Eleverne skriver frie tekster. En slags helt fri stileopgave, der kan handle om det, de selv synes.
- 3) Eleverne arbejder i skolehæfter, hvor de løser danskfaglige opgaver af forskellig art.

Disse tre indgangsvinkler til faget dansk giver læreren en faglig viden om hver enkelt elev og et indblik i, hvem eleven er: hvad der foregår i elevens liv, og hvilke tanker og følelser eleven har.

Det bruger læreren i sin relationsdannelse og styrker på den måde eleven både fagligt og menneskeligt.

gen, så de selv søger ny læring. Bemærk at det blandt andet baserer sig på respekt, tolerance, empati og interesse for eleven. Dette er et videnskabeligt eksempel på den særlige danske form for dannelse: den stærke relation mellem læreren og eleverne.

Danske børns skoleglæde

I Danmark har vi en stolt dannelsestradition, der netop rummer forståelsen af lærer/elevrelationens vigtighed for læring og børnenes tilfredshed med at gå i skole. Dette dannelses- og menneskesyn betyder, at danske børn er rigtig glade for at gå i skole. Det er der evidens for. Børnerådet har et børne- og ungepanel med repræsentativt udvalgte børn, som man

følger i tre år fra 4. til 6. klasse. I undersøgelsen *Det gode børneliv* fra 2012 svarede 1253 børn fra børnepanelet på deres holdninger til skolen, og 96 pct. synes, at skolen er med til at give dem et godt liv. Det er et bemærkelsesværdigt højt tal.⁴

Et endnu nyere eksempel er fra Undervisningsministeriet. Her har man igangsat en treårig undersøgelse, hvor man tæt følger 9.000 elever på 5.-7. klassetrin og deres trivsel. I den første rapport fra undersøgelsen, *Inklusionspanelets statusnotat 1* fra september 2014, hvor man måler elevernes trivsel ud fra forskellige parametre på en skala fra 0 til 5, hvor 5 er bedst, står der:

„Det fremgår, at eleverne både individuelt og kollektivt trives godt i skolen. Langt størstedelen af eleverne har nemlig en gennemsnitlig score på enten 4 eller 5 på de to indekser – i alt 82 pct. af eleverne på indekset for individuel trivsel og 87 pct. af eleverne på indekset for kollektiv trivsel.“

Senere skriver man: „Eleverne har samlet set den opfattelse, at de trives godt i skolen – både personligt og i klassen som helhed.“⁵

At lære at lære

Gode relationer mellem lærer og elev samt børnenes generelle glæde over at gå i skole er en særlig kvalitet, som man ikke nødvendigvis finder i lande, vi konkurrerer med. Det samme gælder elevernes evne til at lære at lære. ”

Det fremhæver den sydkoreanske seniorforsker, Chanbinn Imm i Undervisningsministeriets publikation *Den nye nordiske skole* fra 2013:

„Ved at observere og foretage interviews stod det klart for mig, at danskerne har en noget anden tilgang til læring, end vi har i Korea. Vi tror på, at læring opnås ved at modtage information og viden fra lærerne. I Danmark er det i højere grad også op til eleverne at være med til at danne mening og erkende viden.“ Og et andet sted i udtalelsen siger Imm: „Det imponerede mig, hvor glade de danske elever er for undervisningen og skolen generelt.“ Og et tredje sted: „Det åbne og gensidige forhold mellem lærer og elev udvikler elevens personlighed og de får et stærkere personligt selvværd. Børnene lærer at lære.“⁶

Den omfattende internationale undersøgelse *The International Civic and Citizenship Education Study* (ICCS) viser desuden, at Danmark indtager en delt førsteplads med Finland, når det gælder at danne engagerede,

DET TESTER ICCS-UNDERSØGELSEN

The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) er en international komparativ undersøgelse, der gennemføres i regi af *The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)*. ICCS er baseret på svar fra mere end 140.000 skoleelever i 14-årsalderen (8. klasse) fra mere end 5.300 skoler i 38 lande. Projektet har desuden indhentet oplysninger fra cirka 62.000 lærere og 5.000 skoleledere. Metoderne er både tests (af eleverne) og spørgeskemaer til elever, lærere og skoleledere. Resultaterne er fra den seneste undersøgelse, der blev lavet i 2009 og publiceret i 2010 og 2011.

Man undersøger:

- *Samfundssystemer* med tre temaer: borger, stat og civile institutioner.
- *Principper med tre temaer*: lighed, frihed og sammenhængskraft.
- *Deltagelse med tre temaer*: beslutningstagning, indflydelse og deltagelse i samfundet.
- *Identitet med to temaer*: selvopfattelse og forbundethed med andre.
- *Værdier* = grundlæggende antagelser om demokratiet og borgerens rolle i et demokrati.
- *Holdninger* = umiddelbare holdninger til forskellige politiske fænomener i samfundet.
- *Intentioner om at deltage* = forventninger om fremtidig politisk deltagelse af forskellig slags.
- *Deltagelse* = deltagelse i politiske aktiviteter på skolen eller i samfundet, før eller nu.

Det er en grundlæggende tankegang i ICCS, at de empiriske resultater vedrørende elevernes kundskaber og færdigheder samt holdninger og deltagelse må sættes i relation til en række kontekstuelle variable på forskellige niveauer, der kan være med til at forklare forskelle i elevernes resultater og holdninger og vurderinger. I ICCS arbejdes med fire kontekstuelle faktorer, som på forskellig vis kan belyse eller forklare forskelle i resultater:

- *Samfundsmæssige*: Principielt kan faktorer findes på regionale, nationale eller lokale niveauer.
- *Skolen og klasserummet*: Faktorer relateret til undervisningens form og indhold, skolekulturen og karakteren af det omgivende lokalsamfund.

- *Hjemmet og forældrene*: Faktorer relateret til hjemmets socioøkonomiske status, venner og fritidsaktiviteter samt forældrenes politiske engagement.
- *Individuelle særtræk*: Faktorer knyttet til særtræk for den enkelte elev.

Kilder: Jens Bruun og Jonas Lieberkind (2010) Unges politiske dannelse – En sammenfatning af ICCS 2009.

Jens Bruun (2011) ICCS 2009, Internationale hovedresultater.

demokratiske medborgere. ICCS undersøger, hvordan skolesystemer, skoler og lærere i hele verden forbereder eleverne på deres fremtidige liv som samfundsborgere (statsborgere og medborgere) i deres land og i verden. Undersøgelsen fokuserer på den ene side på elevernes kundskaber og færdigheder på det samfundsfaglige område og på den anden side på elevernes holdninger, værdier og aktiviteter på skolen og i samfundet.

„Med Danmark og Finland som to lande, der statistisk signifikant ligger bedre end alle andre lande på ICCS-testskalaen, er ICCS-undersøgelsens testresultat for Danmarks vedkommende både usædvanligt og enestående. I øvrigt kendetegnes de danske resultater ved en udpræget ensartethed på tværs af skoler. Det kan bemærkes, at de danske testresultater også har den kvalitet, at der er meget lille forskel på pigers og drenge resultater ... I den forbindelse kan det være værd at nævne, at elevernes besvarelse af ICCS' opgaver og spørgeskemaer fordrer en række ting af eleverne ud over de mere specifikke samfundsfaglige kundskaber og færdigheder og almene kendskab til samfundsforhold. For det første skal de kunne læse og forstå opgaverne rigtigt, og på en række åbne spørgsmål skal de desuden formulere deres svar og argumenter skriftligt i en læsbar og forståelig tekst. I den forstand indgår der en god del danskfaglige elementer ved siden af de mere samfundsfaglige elementer. ICCS tester kun i stærkt begrænset omfang paratviden, men fokuserer mere på forståelsen af demokratiske/politiske argumenter, sammenhænge, små analyser og vurderinger,“ lyder det i en konklusion af undersøgelsen.

ICCS-undersøgelsen rækker dermed langt ud over den specifikke faglighed – det handler om fagligheden som del af en grundlæggende forstå-

else af samfundet. I den forstand er de bløde værdier også hårde. I konklusionen fremgår det desuden, at „danske elever og lærere beskriver et skolemiljø, der er præget af gode relationer mellem lærere og elever samt åben debat i klasserne.“⁷

Der er således valid forskningsmæssig opbakning til den måde, vi danser vores børn og unge på, når det gælder at skabe livsduelige mennesker, der både har viden og evner til at begå sig i et demokratisk samfund.

Kierkegaards hjælpekunst

Den danske dannelsesstradition bunder i et tankesæt, som man kan spore helt tilbage til Søren Kierkegaards tekst: *Sandheden om al Hjælpekunst*. Her skriver Kierkegaard om den form for hjælpekunst, altså undervisning, som enhver lærer i Danmark er flasket op med under sin læreruddannelse.

Det handler blandt andet om at agere på tre niveauer:

At have en *mere-forståen*, fordi man er den, der fagligt er bedst inde i sit stof og er den voksne, der sætter rammen for eleverne.

Det handler også om at være *ligeværdig*; at forstå, hvad den, man hjælper eller underviser, forstår. Man må kunne sætte sig ind i sine elevers tanker og følelser, fordi det styrker læringen hos eleven.

Men så strammer Kierkegaard skruen: „Men al sand Hjælpen begynder med en Ydmygelse; Hjælperen maa *først ydmyge sig* under Den, han vil hjælpe, og herved forstaae, at det at hjælpe er ikke det at herske, men det at tjene, at det at hjælpe ikke er at være den Herskesygeste men den Taalmodigste, at det at hjælpe er Villighed til indtil videre at finde sig i at have Uret, og i ikke at forstaae hvad den Anden forstaaer.“⁸

I denne dannelsesfilosofi forstår læreren, at eleverne bidrager med viden, som læreren ikke alene kan frembringe. Læreren er åben overfor dette og indtager ydmygt sin rolle som den tålmodigste lytter og hjælper dermed eleverne til at vokse autonomt, hvilket blandt andet Nordenbo og Chanbinn Imm fremhæver som vigtigt.

Det mere-forstående skred

Læreren agerer altså ifølge Kierkegaard på disse tre niveauer: *Mere-forståen*, *ligeværd* og *ydmyghed*, som skaber helt unikke relationer til eleverne.

Denne trebenede tankegang er helt enestående i international sammenhæng, og man skal ikke længere end til Tyskland, før man siger *De* til sine lærerne og rejser sig op, når de kommer ind i lokalet. Den underdanighed tror vi ikke på i Danmark. Vi tror heller ikke på uniformering af eleverne. Vi går endda så langt, at vi mener, at lærerne skal turde at indrømme, at der er ting, de ikke ved.

Det altoverskyggende fokus på tests herhjemme, som vi oplever i disse år, giver imidlertid læreren en større rolle som en mere-forstående person, der blot skal føre eleverne fra a til b. Ganske som i Sydkorea, ifølge Chanbinn Imm.

Vi må være yderst opmærksomme på dette skred, for det overdrevne fokus på forsimplede målinger af fagligt niveau sker uundgåeligt på bekostning af noget andet: relationsdannelsen.

Nedprioritering af relationsdannelsen som forudsætning for et højt fagligt udbytte og udvikling af livsduelige mennesker risikerer at bringe vores særlige danske dannelsessyn i fare. Vi risikerer at sætte noget fundamentalt over styr. Vi lægger måske ikke mærke til det i vores hverdag, men det sker for øjnene af os. Skridt for skridt fortrænger tests, målinger og statistik vores unikke måde at danne vores børn og unge på, hvis vi ikke siger fra over for denne nedskydning af vores grundskole.

Vi skal stå fast på vores måde at møde eleverne i Kierkegaardsk øjenhøjde, vi skal værne om relationernes betydning for læring og trivsel, og sammen skal vi understrege, at det handler om videnskab, filosofi og relationer.

Anvend videnskaben – i fællesskab

Vi har endnu til gode at høre politikere, der har relationsdannelse på dagsordenen i deres forsøg på at toptune det danske skolevæsen. Ja, det er svært at måle relationer, fordi relationer er følelser, men de styrker fagligheden og forbedrer både testscore og elevtrivsel. Det siger videnskaben. *Hvordan* vi lærer – og ikke kun *hvad* vi lærer – er lige så vigtigt i konkurrencestaten og i fremtiden. Hvis ikke vigtigere.

Som led i at udvikle tests, alle parter støtter, og som hviler på videnskab og det særlige danske dannelsessyn, er det nødvendigt på et mere overordnet plan at sammentænke interesseforeninger som Danmarks Lærerfor-

VERDENS BEDSTE DANSKE SKOLE

Projektet tog sin begyndelse i 2013, igangsat af læringskonsulenterne Casper Rongsted og Rasmus Schiellerup, der med videnskab, fakta og fortællinger fra virkeligheden ønsker at påvirke danskernes syn på skolevæsenet i en mere positiv retning. Dette gør de gennem foredrag samt deltagelse i skoledebatten i medierne og blandt skolefolk, forældre og elever. De står blandt andet bag et populært debatindlæg i Berlingske under titlen *Løgner om den danske skole*, hvor de med fakta tilbageviser mange af de negative fortællinger om den danske folkeskole (27. juni 2014). Læs mere på www.verdensbedsteddanskekole.dk.

ening, Dansk Friskoleforening, Frie Skolers Lærerforening, Skolelederforeningen og Skole & Forældre.

Sæt dem sammen med nogle af de dygtige forskere fra Århus Universitet og fuldmægtige fra Undervisningsministeriet og få lavet nogle fyldstøgende tests, der reelt måler elevernes kompetencer og ikke blot deres vidensniveau. Der er masser af hjernekapacitet og hjerterum blandt danske lærere, forskere og medarbejdere i Undervisningsministeriet. Der er mange, der brænder for børns og unges læring, og som ved noget om det. Vi må forene disse kræfter, så vi kan få Kierkegaard og videnskaben til at vise os vejen fremover.

Og så vi kan blive ved med at danne relationer i verdensklasse.

Noter

- 1 „Lederskabsreformationens udfordring til demokratiet“, Preben Melander, www.denoffentlige.dk, 28. oktober 2013.
- 2 Reformens aftaletekst, www.uvm.dk.
- 3 „Lærerkompetencer og elevers læring i førskole og skole – et systematisk review“, s. 66, Sven Erik Nordenbo.
- 4 „Børneliv – ifølge danskerne“, s. 49, 2012, Trygfonden & Mandag morgen.
- 5 Inklusionspanelets statusnotat 1, 2014, Mikkel Lynggaard & Mette Lausten.

6 „Den nye nordiske skole“, s. 60, 2013, Undervisningsministeriet.

7 Jens Bruun og Jonas Lieberkind (2010): „Unge politiske dannelse – En sammenfatning af ICCS 2009“. Jens Bruun (2011): „ICCS 2009, Internationale hovedresultater“.

8 Søren Kierkegaard Forskningscenteret, <http://www.sk.ku.dk/citater.asp>.

OM FORFATTERNE

Casper Rongsted er uddannet folkeskolelærer i 1994 og arbejdede som lærer i folkeskolen i nogle år, indtil han blev specialskolelærer for børn med særlige behov. Sideløbende uddannede han sig inden for ledelse og kognitiv og systemisk coaching, og i 2004 startede han Rongsted Læring & Motivation, hvor han træner undervisere, formidlere og ledere i både den offentlige og private sektor. Han er blandt andet medansvarlig for udviklingen af TDC's og Banedanmarks interne uddannelse af undervisere samt ophavsmand til analyseværktøjet *Kompetenceanalyse for undervisere*. Sammen med musikeren Benjamin Koppel udgav han i 2001 bogen *Ud af musikken* på Gyldendal Business 2011. Han er desuden bestyrelsesformand for opholdsstedet Bocasa.

Rasmus Schiellerup er uddannet folkeskolelærer i 2001 og arbejdede som lærer i folkeskolen frem til 2005. Derefter blev han lærer på Københavns Idrætsefterskole, hvor han også var viceskoleleder fra 2009 til 2010. I dag driver han sin egen konsulentvirksomhed, hvor han holder oplæg og foredrag for unge, forældre og undervisere, samt foredragsbureauet efterskoleforedrag.dk, hvor han formidler andre foredragsholdere og arrangerer pædagogiske dage for undervisere. Sammen med Casper Rongsted stiftede han i 2013 projektet *Verdens Bedste Danske Skole*.